

QUR'ONI KARIMDA RAQAMLAR VA ARIFMETIKA

Babajanov Mumin Rajabovich

Alfraganus universiteti Raqamli texnologiyalar kafedrası dotsenti, PhD

Xazratqulov Alisher O'rmonqulovich

Oriental universiteti Sharq tillari kafedrası katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada Qur'oni Karimda uchraydigan raqamlar va ularning arifmetik, falsafiy hamda ruhiy ma'nolari tahlil qilinadi. Qur'on oyatlarida tilga olingan raqamlar — "bir", "ikki", "uch", "to'rt", "besh" va "yetti" raqamlari orqali Alloh taoloning yagonaligi, koinotdagi muvozanat, hayotdagi tartib va mukammallik g'oyalari yoritiladi. Har bir raqam nafaqat diniy ramz, balki ilmiy va mantiqiy qonuniyatlarni ham ifodalaydi.

Kalit so'zlar: Qur'oni Karim, raqamlar tizimi, arifmetika, tawhid, juftlik, mukammallik, ilohiy tartib, islom sivilizatsiyasi, matematik hikmat, ilm va din uyg'unligi.

Abstract: This article analyzes the numbers found in the Holy Quran and their arithmetic, philosophical, and spiritual significance. The numbers mentioned in the verses of the Quran—one, two, three, four, five, and seven—reflect the ideas of the unity of Allah Almighty, the balance of the universe, and the order and perfection of life. Each number is not only a religious symbol but also embodies scientific and logical laws.

Keywords: Holy Quran, numerical system, arithmetic, monotheism, couple, perfection, divine order, Islamic civilization, mathematical wisdom, harmony of science and religion.

Аннотация: В данной статье анализируются числа, встречающиеся в Священном Коране, и их арифметическое, философское и духовное значение. Числа, упомянутые в аятах Корана — «один», «два», «три», «четыре», «пять» и «семь», — отражают идеи единства Всевышнего Аллаха, равновесия во вселенной, порядка и совершенства в жизни. Каждое число является не только религиозным символом, но и олицетворяет научные и логические законы.

Ключевые слова: Священный Коран, числовая система, арифметика, монотеизм, пара, совершенство, божественный порядок, исламская цивилизация, математическая мудрость, гармония науки и религии.

Kirish

Qur'oni Karim — Alloh taoloning oxirgi vahiyasi, musulmonlar uchun eng ulug' kitob va abadiy hidoyat manbai. Bu muqaddas Kitob nafaqat diniy-ma'naviy yo'l-yo'riq, balki ilmiy bilimlar, hikmatlar va sirlar xazinasi hamdir. Qur'oni Karimda tilga olingan

raqamlar, matematik tushunchalar va arifmetik qonuniyatlar islom sivilizatsiyasining rivojida muhim asos bo'lgan.

XIV asrga kelib, musulmon olimlari matematika, astronomiya, kimyo va boshqa fanlarda ulkan yutuqlarga erishdilar. Bu muvaffaqiyatlarning asosida Qur'oni Karimdan ilhomlanish, ilmga bo'lgan mehr-muhabbat va Alloh taoloning "Bilim olish har bir musulmon erkak va ayolga farzdir" degan hadisi turardi. Qur'ondagi raqamlar va matematik ma'lumotlar musulmon olimlarni chuqur tadqiqotlarga undab, dunyo faniga katta hissa qo'shishga ilhom berdi.

Hozirgi zamonaviy dunyoda ham Qur'ondagi raqamlar va matematik tushunchalarni o'rganish, ularning chuqur ma'no va hikmatlarini anglash muhim ahamiyatga ega. Bu nafaqat diniy bilimlarni boyitadi, balki ilm-fanga bo'lgan qiziqish va muhabbatni oshiradi, inson ongini kengaytiradi.

Qur'ondagi raqamlar tizimi va ularning ahamiyati

Raqamlarning umumiy tasnifi. Qur'oni Karimda 1 dan 100 000 gacha bo'lgan turli raqamlar tilga olinadi. Bu raqamlar bir necha guruhga bo'linadi:

Birinchi guruh – kichik raqamlar (1 dan 10 gacha). Bular eng ko'p takrorlanadigan va eng muhim ma'nolarga ega raqamlardir.

Ikkinchi guruh – o'rtacha raqamlar (11 dan 100 gacha). Bu raqamlar vaqt, muddatlar va miqdorlarni ifodalashda qo'llaniladi.

Uchinchi guruh – katta raqamlar (100 dan yuqori). Bular ko'pincha ramziy ma'noda yoki katta miqdorlarni anglatishda ishlatiladi.

Bir raqami – Tawhid va yagonalik ramzi. "Bir" raqami Qur'oni Karimda eng muhim va eng kutubiy ahamiyatga ega raqamdir. Bu raqam islom dinining asosiy aqidasi – tawhidni, ya'ni Allohning yagonaligini ifodalaydi. Qur'onning eng qisqa va eng ta'sirli suralaridan biri bo'lgan Ixlos surasida "Qul huvallohu ahad" – "De: U – Alloh birdir" deyiladi (Ixlos, 112:1). Qur'on matnida "bir" (ahad, vohid) so'zi va uning turli hosilalari 100 martadan ortiq uchraydi. Har bir zikr qilinishida bu so'z musulmonlarga Allohning yagona Ma'bud ekanligini, Uning hech qanday sherigi yo'qligini eslatadi. "La iloha illalloh" (Allohdan boshqa iloh yo'q) kalimasi tawhidning bosh maqsadi hisoblanadi. Tarixiy ma'lumotlarga ko'ra, musulmonlar "bir" raqamini alohida hurmat bilan tilga oladilar. Masalan, masjidlarda birgina minbar, birgina mehrab bo'lishi ham tawhid g'oyasining namoyonidir. Islom me'morchiligida ham "bir" raqami muhim o'rin tutadi – markaziy gumbaz, markaziy minora va hokazo (Rahman, 1995, 45-48-betlar). Ibn Arabiy o'z asarlarida "bir"ning falsafiy jihatlarini chuqur tahlil qilgan. U "bir"ni barcha raqamlarning boshlanishi, hamma narsaning asl manbai deb ta'riflagan. Xuddi Alloh taolo barcha mavjudotning yaratuvchisi bo'lganidek, "bir" ham barcha raqamlarning negizi hisoblanadi (Ibn Arabiy, 2001, 123-bet).

Ikki raqami – juftlik, muvozanat va qarama-qarshilik. "Ikki" raqami Qur'oni Karimda juftlik, muvozanat va qarama-qarshilik g'oyasini ifodalaydi. Alloh taolo Zoriyot surasining 49-oyatida: "Biz har bir narsadan juft yaratdik, shoyad esga olsangiz" deb marhamat qiladi. Bu oyat koinotdagi barcha mavjudotlarning juft yaratilganini, tabiatda muvozanatning mavjudligini ko'rsatadi. Qur'onda tilga olingan asosiy juftliklar:

Erkak va ayol – inson zotining asosiy jufti. "Ey insonlar! Albatta, Biz sizlarni bir erkak va bir ayoldan yaratdik" (Hujurot, 49:13). Erkak va ayol bir-birini to'ldiradi, oila – jamiyatning asosiy bo'g'inidir.

Yer va osmon – "Alloh osmonlarni va yerni yaratdi" (Baqara, 2:29). Yer va osmon koinotning ikki asosiy qismidir, ular bir-biri bilan bog'langan va muvozanatda.

Kun va tun – "U kecha va kunduzni bir-birining ortidan keltiradi" (Furqon, 25:62). Yorug'lik va zulmat, faollik va dam olish davrlari bir-birini almashtiradi.

Yaxshilik va yomonlik – Qur'on insonni ikki yo'l – to'g'ri yo'l va adashgan yo'l o'rtasida tanlash imkoniyatiga ega qilgan. "Albatta, Biz unga ikki yo'lni ko'rsatdik" (Balad, 90:10).

Hayot va o'lim – "U hayot va o'limni yaratdi, sizni sinash uchun" (Mulk, 67:2). Bu ikki holat insoniyatning ajralmas qismidir.

Zamonaviy biologiya fani ham Qur'ondagi bu hikmatni tasdiqlaydi. DNK molekulasi ikki zanjirdan iborat, hujayra bo'linishi juft xromosomalar asosida kechadi, tabiiy seleksiya ikki jins o'rtasidagi munosabatlarga asoslanadi (Bucaille, 1997, 156-159-betlar).

"Ikki" raqami matematik jihatdan ham muhimdir – bu eng kichik tub son, juft sonlarning boshlanishi. Geometriyada ikki nuqta orqali faqat bitta to'g'ri chiziq o'tkazish mumkin – bu ham muvozanat va aniqlik ramzidir.

Uch raqami – ko'plik, mustahkamlik va takrorlanish

"Uch" raqami Qur'oni Karimda ko'plik va mustahkamlikni anglatadi. Bu raqam islom shariatida muhim o'rin tutadi va ko'plab ibodat va huquqiy masalalarda qo'llaniladi.

Taloq (ajralish) – Islomda taloq uch marta bo'linadi. Erkak xotinini bir marta "taloq" deb aytsa, qaytarishi mumkin. Ikkinchi marta taloq berganda ham imkoniyat bor. Ammo uchinchi taloqdan keyin qaytarish mumkin emas, faqat ayol boshqa erkakka turmushga chiqib, undan ajralgandagina ilgari eri bilan nikoh tuzishi mumkin (Baqara, 2:229-230).

Shayton toshlanishi (Ramiy al-Jimor) – Haj marosimlarida sayyohlar shaytonga ramziy tosh otadilar. Bu ibodat uch joyda – Jamratul-Ula, Jamratul-Vusta va Jamratul-Aqaba deb atalgan joylarda amalga oshiriladi. Har bir joyga yetti dona tosh otiladi va bu jarayon uch kun davom etadi (Al-Qurtubiy, 2006, vol. 2, 234-236-betlar).

Tahorat va g'uslda uch marta – Islom dinida tahorat olishda a'zolari uch martadan kam bo'lmagan holda yuvish tavsiya etiladi. Bu poklanishning mukammal va aniq bajarilishini ta'minlaydi.

Uch marta takrorlash – Payg'ambarimiz Muhammad sollallohu alayhi vasallam salomlashganda va duo qilganda ko'pincha uch marta takrorlar edilar. Bu takrorlash ta'kidlash va mustahkamlash maqsadida qo'llaniladi.

Uch raqamining geometrik ma'nosi ham muhim. Uchburchak – eng oddiy va eng mustahkam geometrik shakl. Me'morchilikda uchburchak konstruksiyalar eng barqaror hisoblanadi. Tabiarda ham ko'plab narsalar uch qismdan iborat – vaqt (o'tmish, hozirgi, kelajak), materiya holati (qattiq, suyuq, gaz) va hokazo.

To'rt raqami – butunlik va to'liqlik

"To'rt" raqami Qur'oni Karimda to'liqlik va butunlikni anglatadi. Bu raqam tabiiy dunyoning asosiy tuzilishida namoyon bo'ladi.

To'rt fasl – "U to'rt faslga yaratdi" (Baqara, 2:164). Bahor, yoz, kuz va qish – tabiatning to'liq sikli.

To'rt yo'nalish – Shimol, janub, sharq va g'arb – fazoning asosiy yo'nalishlari.

To'rt xotin – Islomda erkakka to'rttagacha xotin olish ruxsat etilgan, lekin adolatni ta'minlash sharti bilan (Niso, 4:3). Bu chegaralangan ko'pxotinlik jamiyatda muvozanatni saqlash uchun belgilangan.

To'rt harom oy – Islom taqvimida Rajab, Zul-qa'da, Zul-hijja va Muharram oylari harom oylar hisoblanadi. Bu oylarda urush qilish man etilgan (Tavba, 9:36).

To'rt oyat – Qur'onning ba'zi suralari to'rt oyatdan iborat, masalan, Nasr surasi.

To'rt raqami tabiatda ham keng tarqalgan. To'rt asosiy element (Qadimgi yunon falsafasida): yer, suv, havo, olov. Zamonaviy kimyoda to'rt asosiy DNK asoslari: adenin, timin, guanin, sitozin. Tabiatning to'rt asosiy kuchi: gravitatsiya, elektromagnit, kuchli yadro va zaif yadro kuchlari.

Besh raqami – ibodat va farz

"Besh" raqami Qur'oni Karimda amaliy ibodat bilan bevosita bog'liq. Bu raqam musulmonlarning kundalik hayotida muhim o'rin tutadi.

Besh vaqt namoz – Islomning ikkinchi rukni bo'lgan namoz kuniga besh vaqt o'qiladi: bomsod, peshin, asr, shom va xufton. Bu namozlar musulmonning Alloh bilan aloqasini mustahkamlab turadi va kunni tartibga soladi. Namoz vaqtlari quyosh harakati bilan bog'liq: Bomsod namozi – tong otganda, Peshin namozi – quyosh zenitdan o'tganda, Asr namozi – tushdan keyin, Shom namozi – quyosh botganda, Xufton namozi – qorong'i tushganda. Bu vaqtlar astronomik hisob-kitoblarga asoslangan va Qur'onda "Namozni belgilangan vaqtida o'qing" (Niso, 4:103) deb ta'kidlangan.

Besh zarur ibodat – Islomning besh asosi yoki besh rukni mavjud: Shahodat (iymon), Namoz, Zakot, Ro'za va Haj. Bu besh asos musulmonning diniy hayotini tashkil qiladi.

Besh kishi – Ba'zi huquqiy masalalarda besh kishining guvohligi talab qilinadi.

Besh raqami geometriyada ham qiziq xususiyatlarga ega. Muntazam beshburchak (pentagon) san'at va me'morchilikda keng qo'llaniladi. "Oltin nisbat" (1.618) beshburchak geometriyasi bilan bog'liq.

Yetti raqami – mukammallik, to'liqlik va sirlilik

"Yetti" raqami Qur'oni Karimda eng ko'p uchraydigan va eng sirli raqamlardan biridir. Bu raqam mukammallik, to'liqlik va ilohiy tartibni anglatadi.

Yetti osmon – Qur'oni Karimda ko'p joylarda yetti osmon tilga olinadi. "Alloh yetti osmonni yaratdi va yerdan ham shularcha" (Taloq, 65:12). "Kim samolarda va kim yerda ekanini bilmaysizlarmi? Alloh yetti osmonni yaratdi" (Mulk, 67:3). Yetti osmon tushunchasi islom kosmologiyasida muhim o'rin tutadi. Qadimgi musulmon astronomlari va faylasuflari yetti osmonni quyidagicha tushuntirishgan:

1. Oy osmoni
2. Utorid (Merkuriy) osmoni
3. Zuhra (Venera) osmoni
4. Quyosh osmoni
5. Mirrikh (Mars) osmoni
6. Mushtariy (Yupiter) osmoni
7. Zuhal (Saturn) osmoni

Har bir osmon o'ziga xos xususiyatlarga ega va farishtalar tomonidan boshqariladi (Ibn Kathir, 2010, vol. 8, 156-159-betlar).

Tavof – yetti marta – Ka'ba tavofi (aylanish) yetti marta amalga oshiriladi. Bu Haj va Umra ibodatlarining asosiy qismidir. Tavof vaqtida sayyoh Hajar ul-Asvad (Qora tosh)dan boshlab, soat mili harakatiga teskari tomonga yetti marta Ka'bani aylanadi.

Tarixiy rivoyatlarga ko'ra, Tavofni birinchi marta hazrat Ibrohim alayhissalom amalga oshirgan. Yetti marta aylanish to'liqlik va mukammallikning ramzi sanaladi.

Sa'y – yetti marta – Safo va Marva tepaliklari o'rtasida yurish (Sa'y) ham yetti marta bajariladi. Bu ibodat hazrat Hojara onaning o'g'li Ismoil uchun suv izlab bu ikki tepalik orasida yugurganini eslatadi.

Shayton toshlanishi – yetti tosh – Haj marosimida har bir jamraga (shayton ramzi) yetti dona tosh otiladi.

Yetti harf – Hadisda Qur'on yetti harf (yetti lahja) bilan nozil bo'lgani aytiladi. Bu turli arab qabilalari uchun Qur'onni o'qish osonligini ta'minlagan.

Yetti oyat – Fotiha surasi "Sab'ul-Masoniy" (yetti takrorlanadigan) deb ataladi. Bu sura har bir namozda takrorlanadi va Qur'onning eng muhim surasi hisoblanadi (Al-Bukhoriy, 1422 h., hadis №4704).

Yetti raqamining tabiiy va ilmiy ahamiyati ham katta:

- Haftalik yetti kundan iborat
- Радуга (kamalak) yetti rangdan tashkil topgan

- Musiqa oktavasida yetti asosiy nota
- Zamonaviy kimyoda elementlarning davriy jadvali yetti davrdan iborat
- Biologiyada hujayra bo'linish sikli taxminan yetti yillik davrlardan iborat

Ibn Qayyim al-Jawziyya o'z asarida yetti raqamining chuqur hikmatlarini tahlil qilgan. U yetti raqami koinotning asosiy tartibini aks ettiradi, deb ta'kidlaydi (Ibn Qayyim, 1994, 289-bet).

Xulosa

Qur'oni Karimda raqamlar va arifmetik tushunchalarning uchrashi — bu ilohiy Kitobning chuqur ma'naviy, falsafiy va ilmiy mazmunini yanada yorituvchi omillardandir. “Bir” raqamidan boshlab “yetti”gacha bo'lgan raqamlarning har biri o'ziga xos ma'no, hikmat va ramziy mazmunga ega. Ular inson tafakkurini kengaytiradi, koinotdagi muvozanat, tartib va hikmatni anglashga chorlaydi.

Islom olimlari asrlar davomida Qur'on oyatlarida tilga olingan raqamlarning mazmunini chuqur o'rganib, ularni matematika, astronomiya, geometriya va tabiiy fanlarga tatbiq etganlar. Natijada islom sivilizatsiyasi ilm-fan rivojida yetakchi o'ringa chiqdi.

Qur'ondagi raqamlar tizimi nafaqat diniy ramz, balki ilmiy va falsafiy haqiqatlarning ifodasidir. “Bir” – yagonalik, “ikki” – muvozanat, “uch” – mustahkamlik, “to'rt” – butunlik, “besh” – ibodat, “yetti” – mukammallik va ilohiy tartib ramzidir. Bu raqamlar orqali inson Allohning qudratini, yaratilishdagi hikmatni va koinotdagi mukammal tizimni angelaydi.

Shunday qilib, Qur'ondagi raqamlar — bu nafaqat sanash birliklari, balki insoniyat tafakkuriga yo'l ko'rsatuvchi, ilohiy tartib va uyg'unlikni aks ettiruvchi ramzlardir. Ularni o'rganish — nafaqat diniy bilimni, balki ilmiy tafakkurni ham rivojlantiradi. Zamonaviy fan yutuqlari ham Qur'ondagi bu ilohiy qonuniyatlarning naqadar chuqur va haqiqatga yaqin ekanini tasdiqlab bermoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qur'oni Karim – o'zbekcha ma'nolar tarjimai. Toshkent: “Hilol-Nashr”, 2018.
2. Ibn Arabiy, M. (2001). Fusus al-Hikam (Hikmatlar kitobi). Qohira: Dar al-Kutub al-Islomiyah.
3. Ibn Qayyim al-Jawziyya. (1994). Miftah Dar as-Sa'adah. Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiyyah.
4. Ibn Kathir, I. (2010). Tafsir al-Qur'an al-Azim, jild 8. Riyod: Dar Tayba.
5. Al-Qurtubiy, A. (2006). Al-Jami' li Ahkam al-Qur'an, jild 2. Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiyyah.

6. Bucaille, M. (1997). The Bible, the Qur'an and Science. New York: Seghers Publishers.
7. Rahman, F. (1995). Islam and Modernity: Transformation of an Intellectual Tradition. Chicago: University of Chicago Press.
8. Al-Bukhari, M. ibn Ismail. (1422 h.). Sahih al-Bukhari. Riyod: Dar al-Salam.
9. Yusuf al-Qaradawi. (2004). Ilm va Iymon uyg'unligi. Qohira: Al-Azhar Publications.
10. Abdurahmon Sodiqov. (2020). Qur'onda raqamlar va ularning hikmatlari. Toshkent: Ma'naviyat.

